

Tomasz Jeż (Warszawa)

REPERTUAR MUZYCZNY TOWARZYSTWA JEZUSOWEGO W RZECZPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW

Historyczna rola Towarzystwa Jezusowego w procesie kształtowania się sztuki potrydenckiej Europy nie ulega wątpliwości¹. Znaczenie jezuitów dla animowania kultury muzycznej bywa jednak kwestionowane, czego przyczyną są utrwalone w dyskursie naukowym stereotypy i stan zachowania źródeł. Z przeprowadzonych dotychczas studiów wiemy jednak, jak bardzo środowisko to oddziaływało na kultywowane wówczas tradycje muzyczne, kształtując nowoczesne instytucje szkolnictwa muzycznego i przyczyniając się do globalnej transmisji repertuaru². Zjawisko to dotyczyło także obszaru Rzeczypospolitej Obojga Narodów – kraju, który dla jezuitów miał status misyjny, co umożliwiało bogatsze niż gdzie indziej korzystanie z tradycji muzycznej: nie tylko przy okazji konfrontacji konfesyjnej, ale także w procesie wdrażania postulowanych przez zakon reform³.

Dzięki zachowanym przekazom archiwalnym wiemy, jak wyglądała jurysdykcja zakonu w odniesieniu do muzyki wykonywanej przez uczniów jezuickich burs muzycznych⁴. Z zakonnych kronik dowiadujemy się także, jak wielkie znaczenie miała praktyka muzyczna w różnych formach aktywności duszpasterskiej, dydaktycznej, społecznej i politycznej jezuitów⁵. Zdecydowanie mniej informacji

¹ *The Jesuits. Cultures, Sciences, and the Arts, 1540–1773*, ed. John W. O'Malley, Gauvin Alexander Bailey, Toronto 1999.

² Wittwer, Max. *Die Musikpflege im Jesuitenorden unter besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Zunge. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Hohen Philosophischen Fakultät der Universität Greifswald*, Greifswald 1934; Kennedy, T. Frank. *Jesuits and Music. The European Tradition, 1547–1622*. Ph. Diss., University of California 1982.

³ Obirek, Stanisław. *Jezuici w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1564–1668. Działalność religijna, społeczno-kulturalna i polityczna*, Kraków 1996; Trilupaitienė, Jūratė. *Jezuitu muzikine veikla Lietuvoje*, Vilnius 1995; Szweykowska, Anna. *Wkład jezuitów w kulturę muzyczną Rzeczypospolitej w XVII wieku*, [w:] *Jezuici a kultura polska: materiały sympozjum z okazji jubileuszu 500-lecia urodzin Ignacego Loyoli (1491–1991) i 450-lecia powstania Towarzystwa Jezusowego (1540–1990)*, Kraków, 15–17 lutego 1991 r., red. L. Grzebień, S. Obirek, Kraków 1993, s. 297–308.

⁴ Pelczar, Roman. *Jezuickie bursy muzyków (bursae musicorum) w diecezji przemyskiej w XVII i XVIII w.*, „Muzyka” 43/1 (1998), s. 73–87, Kochanowicz, Jerzy. *Przepisy dotyczące jezuickich burs muzycznych (Jezuickie bursy muzyczne w Polsce i na Litwie w XVII i XVIII wieku, 2)*, Kraków 2002; Kochanowicz, Jerzy. *Słownik geograficzny jezuickich burs muzycznych (materiały)*, Kraków 2002.

⁵ Jeż, Tomasz. *Kultura muzyczna jezuitów na Śląsku (1581–1776)*, Warszawa 2013.

posiadamy na temat samej muzyki, wykonywanej przy różnego rodzaju okazjach. Przyczyną tego były z jednej strony zalecenia władz Towarzystwa, ograniczające autorską twórczość członków zakonu, z drugiej zaś – utylitarne podejście do wykonywanego w tych środowiskach repertuaru. Na obecny stan zachowania jezuickich muzykaliów wpłynęła w bezprecedensowy sposób kasata Towarzystwa.

Wskutek jej przeprowadzenia, zdecydowana większość rękopisów muzycznych proveniencji jezuickiej bezpowrotnie zaginęła. Do naszych czasów zachowały się jedynie dwa niemal kompletne zasoby źródłowe, pochodzące ze Świętej Lipki i Kłodzka. Pierwszy z nich, przechowywany w Bibliotece Bobolanum w Warszawie, obejmuje przeszło 1000 utworów, wykonywanych przez uczniów świętolipskiej jezuickiej bursy muzycznej – instytucji o kolosalnym znaczeniu dla edukacji muzycznej na ziemiach Warmii, Mazur i Prus⁶. Podobnie obfita jest kolekcja muzyczna kościoła parafialnego Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kłodzku, zachowana do dziś w tym samym miejscu. Dokumentuje ona repertuar charakterystyczny nie tylko dla lokalnie uprawianej kultury muzycznej, ale także dla całej środkowo-wschodniej Europy, czego dowodem są liczne konkordancje z analogicznymi przekazami kolekcji czeskich, śląskich, małopolskich a także pomorskich i warmińskich⁷.

To właśnie na terenie Warmii zostało założone kolegium w Braniewie – pierwsza jezuicka placówka edukacji muzycznej w Polsce, ciesząca się międzynarodową renomą, również w środowiskach protestanckich⁸. Pochodzące z tego ośrodka muzykalia zostały w roku 1626 wywiezione wraz z całą biblioteką kolegium do Szwecji. O ile jednak braniewska biblioteka, która trafiła do Uppsali, została już opisana⁹, muzykalia tej proveniencji jak dotąd nie zostały opracowane. Tymczasem druki i rękopisy muzyczne stanowiły ważną część księgozbioru

⁶ Byczkowska-Sztaba, Jolanta. *Die Werke von Isfrid Kayser im Repertoire der Jesuitenkapelle des Marienheiligtums zu Heiligelinde*, [w:] *Oberschwäbische Klostermusik im europäischen Kontext*. Alexander Sumski zum 70. Geburtstag, red. U. Siegele, Frankfurt etc. 2004, s. 131–143.

⁷ Walter, Rudolf. *Kirchenmusikalienbestand in Glatz aus den Jahren 1730–1860*, „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelm-Universität zu Breslau“ 36/37 (1995/96), s. 151–177; Jeż, Tomasz. *Muzykalia kościoła Wniebowzięcia NMP w Kłodzku: unikalna kolekcja repertuaru proveniencji jezuickiej na Śląsku*, [w:] *Muzykolog wobec świadectw źródłowych i dokumentów. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Piotrowi Pożniakowi w 70. Rocznicę urodzin*, red. Z. Fabiańska, J. Kubieniec, A. Sitarz, P. Wilk, Kraków 2009, s. 241–260.

⁸ Ingot, Marek. Grzebień, Ludwik. *Uczniowie – Sodalisi gimnazjum jezuitów w Brunsberdze (Braniewie) 1579–1623*, Kraków 1998.

⁹ Mitjana, Rafael. Davidsson, Åke. *Catalogue critique et descriptif des imprimés de musique des XVIe et XVIIe siècles conservés à la Bibliothèque de l'Université Royale d'Upsala*, t. 1–3, Uppsala 1911–1951; Trypućko, Józef. Spandowski, Michał. Szyller, Sławomir (opr.). *Katalog księgozbioru Kolegium Jezuitów w Braniewie zachowanego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali*, t. 1–3, Warszawa 2007.

warmińskiej uczelni, a obecnie są jedną z największych zachowanych staropolskich kolekcji muzycznych¹⁰. Według aktualnego stanu wiedzy w uppsalskiej Bibliotece Uniwersyteckiej znajduje się kilkadziesiąt druków muzycznych pochodzących ze zbiorów braniewskich¹¹.

Ze środowiska bursy braniewskiej pochodzi także obszerna tabulatura organowa spisana przez pobierającego tam nauki cystersa Jacoba Apfella, który dalszą część swego życia zakonnego spędził w Oliwie¹². Rękopis ten jest jednak przede wszystkim unikatowym świadectwem muzyki uprawianej w bursach jezuickich; podobnie jak tabulatura organowa z Rygi, przechowywana obecnie w Uppsali¹³. Do omawianej tu grupy źródeł zapisanych w notacji instrumentalnej należy również przechowywana obecnie w Wilnie intawolatura z Kroź¹⁴, zawierająca poza wydanymi już utworami Adama z Wągrowca¹⁵ ciekawe zapisy wczesnobarokowej instrumentalnej muzyki włoskiej.

Na terenie dawnej Rzeczypospolitej działało jednak przez niemal dwieście lat 77 burs muzycznych, w których wykonywano trudną dziś do oszacowania ilość repertuaru. Dowodem tego są sporadycznie zachowane inwentarze niektórych z nich, odnotowujące różnorodny gatunkowo repertuar: msze, ofertoria, nieszpory, litanie, pasje, motety, antyfony, arie, pastorelle i gatunki instrumentalne¹⁶. Wśród kompozytorów, identyfikowanych obecnie ze środowiskiem jezuickim, należy wymienić Jana Branta, Szymona Berenta, Mikołaja Dyleckiego, Jana Piotra Habermanna, Martina Kretzmera, Andrzeja Siewińskiego, Tomasza

¹⁰ Leszczyńska, Agnieszka. *Recepcja XVI-wiecznych protestanckich druków muzycznych w Braniewskim Kolegium Jezuickim*, [w:] *Muzyka wobec tradycji: idee – dzieło – recepcja*, red. S. Paczkowski, Warszawa 2004, s. 191–197.

¹¹ Leszczyńska, Agnieszka. *Polyphonic Mass Propers from the Braunsberg Jesuit Collegium and their Local Context*, [w:] *Heinrich Isaac and Polyphony for the Proper of the Mass in the Late Middle Ages and Renaissance*, red. D. J. Burn, S. Gasch, Turnhout 2011, s. 369–391.

¹² Wilno, Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių Biblioteka F 15-284 i F 15-286. Janca, Jan. *Oliwskie tabulatury organowe (ok. 1619). Nowe źródła do historii muzyki w Gdańsku i na Warmii*, [w:] *Kultura Muzyczna Północnych Ziem Polski, VI. Muzyka w Gdańsku wczoraj i dziś II*, Gdańsk 1992, s. 63–92.

¹³ Uppsala, Universitetsbibliotek, S-Uu, Vok. mus. i hs. 88. Szwejkowski, Zygmunt M. *Jan Brant (1554–1602) i jego nowo odkryta twórczość muzyczna. Z muzycznych poszukiwań w Szwecji (III)*, „Muzyka” 27/2 (1973), s. 43–72.

¹⁴ Wilno, Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka, 105–67. Trilupaitienė, Jūratė. *Nieznany XVII-wieczny rękopis z Kroź*, „Muzyka” 1993/1, s. 97–102.

¹⁵ Bieńkowska, Irena. Perz, Mirosław. *Adam z Wągrowca SOCist (†1629): Utwory z intawolatury żmudzkiej (Ms LT-Vn 105–67)*, Warszawa 1999.

¹⁶ Chybiński, Adolf. *Z dziejów muzyki krakowskiej. I. Organizacja kapeli jezuickiej w pierwszej połowie XVIII w., II. Inwentarze instrumentów i muzykaliów z XVII i XVIII w.*, „Kwartalnik muzyczny” 2 (1913/14), s. 26–32.

Szewerowskiego, Jacka Szczurowskiego. Ich listę uzupełniają takie nazwiska jak: Joseph Bolechowski, Georg Braun, Nicolaus Frölich, Gabriel Götzl, Karl Pelikan, Johann Possival, Karl Rabovius i Anton Swoboda¹⁷. Ich twórczość rozproszona jest po bibliotekach naszego kraju (Częstochowa, Kłodzko, Kraków, Krzeszów, Poznań, Sandomierz, Warszawa i Wrocław), ale także za granicą, m.in.: w Kromierzyżu, Ołomuńcu i Pradze. Jezuicka twórczość muzyczna dotarła do tych ośrodków za pośrednictwem sieci innych ośrodków kościelnych i zakonnych, z którymi zakon ten utrzymywał bliskie kontakty kulturalne: benedyktynów, cystersów, kapucynów, pijarów i paulinów. Przywrócenie naszej kulturze zapomnianych tradycji muzycznych jezuitów pozwoli na lepsze zrozumienie jej lokalnego i uniwersalnego znaczenia.

Dla procesu europejskiego rozprzestrzenienia się muzyki jezuickiej kluczowe znaczenie miał aprobatywny stosunek władz zakonnych do muzyki tworzonej w tym środowisku. Zjawisko to wiązało się z jednej strony z migracjami muzyków włoskich na dwory północnoeuropejskie¹⁸, z drugiej zaś wynikało z prowadzonej przez jezuitów polityki kulturalnej¹⁹, która za pomocą ogólnoeuropejskiej sieci konwiktów umożliwiała szybką i rozległą penetrację odległych ośrodków przez nowoczesną wieki twórczość kompozytorów związanych z rzymskim *Collegium Germanicum*²⁰. Ponieważ niektórzy z tych twórców, działający w owej europejskiej 'kuźni' muzyki wczesnego baroku trafili później do Rzeczypospolitej, zasadne wydaje się opublikowanie i opisanie również ich twórczości. Dotyczy to przede wszystkim Asprilla Pacellego – długoletniego kapelmistrza dworu Zygmunta III Wazy²¹, którego motety z publikowanego jeszcze w Rzymie zbioru *Motectorum et psalmodiarum... liber primus* (1597) z pewnością były wykonywane w naszym kraju. Utwory te – podobnie zresztą jak i kompozycje powstałe w czasie pobytu Pacellego w Rzeczypospolitej – zasługują na krytyczne wydanie; sama sylwetka kompozytora winna zaś być przedmiotem oddzielnej publikacji. Na uwagę zasługuje również twórczość Annibale Orgasa, pierwszego kierownika

¹⁷ Kapsa, Václav. *Jesuiten komponieren. Bemerkungen zu den erhaltenen Kompositionen der böhmischen Jesuiten*, [w:] *Aurora Musas nutrit – Die Jesuiten und die Kultur Mitteleuropas im 16.–18. Jahrhundert* (Acta conventus, Bratislavae 26.–29. Septembris 2007), ed. L. Kačič, S. Zavaršký, Bratislava 2008, s. 193–208.

¹⁸ Przybyszewska-Jarmińska, Barbara. *Muzyczne dwory polskich Wazów*, Warszawa 2007.

¹⁹ Culley, Thomas D. *Jesuits and Music: I. A Study of the Musicians connected with the German College in Rome during the 17th Century and their Activities in Northern Europe*, St. Louis University – Rome 1970.

²⁰ Kennedy, T. Frank. *Jesuits and Music: Reconsidering the early years*, „Studi Musicali” 17 (1988), s. 71–100.

²¹ Aleksandra Patalas, *Nieznana msza Asprilla Pacellego “Ave maris stella”*, „Muzyka” 39/2 (1994), s. 11–26.

wokalno-instrumentalnej kapeli katedry na Wawelu, wydana w Rzymie jako *Sacrarum cantionum... liber primus* (1619). Ze środowiskiem rzymskiego *Collegium Germanicum* związany był także przez wiele lat Kaspar Förster junior, działający w Gdańsku i w Warszawie. Jego sylwetka była już przedmiotem zainteresowań muzykologów²², w zbiorach Gustawa Dübena w Uppsali zachowało się jednak jeszcze sporo jego utworów, godnych krytycznej edycji.

Dzięki zachowanym księgom zwyczajów (*libri consuetudinarum*) potrafimy oszacować, jak wyglądała praktyka muzyczna jezuickich kościołów, kolegiów, seminariów, burs muzycznych i sodalicji. Aby zweryfikować przekaz dokumentów normatywnych, potrzebne jest jednak odtworzenie pielęgnowanego tam repertuaru muzycznego, który z różnych przyczyn nie był dotychczas przedmiotem systematycznego zainteresowania muzykologów. Dotyczy to nie tylko utworów liturgicznych, ale i pozaliturgicznych pieśni wernakularnych, a także muzyki wykonywanej podczas spektakli teatralnych i okazji świeckich. Jednym z ważnych celów badawczych jest rekonstrukcja jezuickiego repertuaru wernakularnego, kultywowanego z powodzeniem od czasów pierwszych edycji krakowskich – Marcina Laterny (*Harfa duchowna*)²³, wileńskich – (*Parthenomelica albo Pienia nabożne o Pannie Najświętszej*)²⁴ czy braniewskich – Georga Elgera (*Geistliche Catholische Gesänge...*). Należy zbadać, w jaki sposób repertuar ten odnosi się do współczesnej sobie tradycji protestanckiej, jak był on w późniejszych czasach przekształcany, i wreszcie – jak wyglądała jego recepcja w innych środowiskach zakonnych Rzeczypospolitej, np. bazylianów z Poczajowa czy Supraśli.

Odrębnym zagadnieniem badawczym jest jezuicki dramat szkolny, który był już przedmiotem zainteresowań historyków kultury, literatury i muzyki²⁵; wydaje się jednak, że celowym zabiegiem byłaby transkrypcja i krytyczna edycja wybranych zabytków tej kategorii, które w sposób unikatowy na skalę europejską

²² Przybyszewska-Jarmińska, Barbara. *Kasper Förster junior. Tekst i muzyka w dialogach biblijnych*, Warszawa 1997; Berglund, Lars. *The Concerto Principle in Kaspar Förster's Psalm Compositions: Confitebor tibi Domine in C*, [w:] *Musica Baltica. Im Umkreis des Wandels – von den cori spez-zati zum konzertierenden Stil*, red. J. Krassowski, Gdańsk 2004, s. 352–363.

²³ Cieślak, Stanisław. „*Harfa duchowna – modlitewnikowy bestseller jezuitę Marcina Laterny (1552–1598)*”, „*Nasza Przyszłość*” 93 (2000), s. 23–48.

²⁴ *Parthenomelica albo Pienia nabożne o Pannie Najświętszej, które poważny senat miasta wileńskiego ... na rożnicę przystojnie co rok odprawuje* / Walenty Bartoszewski; wstęp Wojciech Rębowski, komentarz Tadeusz Maciejewski, Warszawa 1988.

²⁵ Okoń, Jan. *Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku*, Wrocław 1970; Mieczkowska, Anna. *Muzyka w szkolnym teatrze jezuickim na terenie Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku, praca magisterska pisana pod kierunkiem prof. Aliny Żórawskiej-Witkowskiej*, Uniwersytet Warszawski, 2006; Reglińska-Jemioł, Anna. *Formy taneczne w polskim teatrze jezuickim XVIII wieku*, Poznań 2012.

zachowały się wraz z zapisem muzycznym. Przykładem takiego zabytku jest *Opella de Passione Domini Johannaesa Thamma z muzyką Antona Weiganga*, przechowywana obecnie w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego. Upublicznienia wymagają także powstałe w środowisku kolegium wileńskiego trzy traktaty teoretyczne Zygmunta Lauxmina, stanowiące cenne źródło do historii jezuickiej edukacji muzycznej.

Wskazane wyżej cele badawcze pozwoliły uruchomić projekt badawczy pt. ***Repertuar muzyczny Towarzystwa Jezusowego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1565–1773)***, realizowany od 2015 roku przez Uniwersytet Warszawski, finansowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach modułu Tradycja 1a programu pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki. Pracę nad realizacją niniejszego projektu prowadzi międzynarodowy zespół badaczy:

Lars Berglund, Institutionen för musikvetenskap, Uppsala Universitet
 Irena Bieńkowska, Instytut Muzykologii Uniwersytet Warszawski
 Bogna Bohdanowicz, Studium Muzyki Kościelnej w Łodzi
 Laima Budzinauskienė, Lietuvos Muzikos ir Teatro Akademijs, Wilno
 Jolanta Byczkowska-Sztaba, Biblioteka Narodowa w Warszawie
 Zofia Chankowska, Instytut Muzykologii Uniwersytet Warszawski
 Irina Gerasimowa, Instytut Historii Rosyjskiej Akademii Nauk w Sankt Petersburgu
 Dominika Grabiec, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
 Māra Grudule, University of Latvia, Ryga
 Jacek Iwaszko, Instytut Muzykologii Uniwersytet Warszawski
 Iwona Januszkiewicz-Rębowska, Instytut Muzykologii Uniwersytet Warszawski
 Tomasz Jeż, Instytut Muzykologii Uniwersytet Warszawski
 Maciej Jochymczyk, Instytut Muzykologii Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 Vaclav Kapsa, Akademia Věd České Republiky, Praga
 Guido Kraus, Répertoire International des Sources Musicales, Frankfurt
 Agnieszka Leszczyńska, Instytut Muzykologii Uniwersytet Warszawski
 Andrea Mariani, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
 Jędrzej Mróz, Instytut Muzykologii Uniwersytet Warszawski
 Rasa Murauskaitė, Lietuvos Muzikos ir Teatro Akademijs, Wilno
 Aleksandra Patalas, Instytut Muzykologii Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 Marta Pielech, Warszawska Opera Kameralna
 Aleksandra Pister, Nacionalinis muziejus Lietuvos, Wilno
 Justyna Prusinowska, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
 Sonia Rzepka, Biblioteka Narodowa w Warszawie
 Ludmiła Sawicka, Répertoire International des Sources Musicales, Wrocław

Oksana Shkurgan, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Mateusz Solarz, Instytut Muzykologii Uniwersytet Jagielloński, Kraków
Katarzyna Spurgasz, Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego
Justyna Szombara, Instytut Muzykologii Uniwersytet Jagielloński
Jūratė Trilupaitienė, Lietuvos Kultūros Tyrimų Institutas, Wilno
Magdalena Walter-Mazur, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
Sonia Wronkowska, Biblioteka Narodowa w Warszawie

Wymienieni naukowcy specjalizują się w badaniach nad różnymi aspektami kultury muzycznej epok dawnych, począwszy od prac dokumentacyjnych, przez studia heurystyczne i edycje krytyczne poszczególnych źródeł i ich zespołów, po badania repertuarologiczne, biografistyczne oraz kulturoznawcze, podejmowane w perspektywie interdyscyplinarnej. Perspektywa taka konieczna jest także i w przypadku tego projektu, co wynika nie tylko ze znacznej liczby potrzebnych do jego opracowania źródeł, ale także wielokształtnego charakteru ich transmisji i rozproszenia historycznej narracji dotyczącej kultury muzycznej w przekazach uznawanych przez tradycyjną muzykologię za pomocnicze i pośrednie. Podejmowane w ostatnich latach w wielu ośrodkach naukowych świata badania nad kulturą muzyczną jezuitów coraz częściej eksploatują nowe, interdyscyplinarne metodologie badawcze. Jak się okazuje, wyniki badań nad tradycjami muzycznymi jezuickich misji zamorskich można z powodzeniem odnieść do obszarów uznawanych za misyjne a usytuowanych na terenach ‘Europy zewnętrznej’. Ich zastosowanie może zaś mieć kluczowe znaczenie dla reinterpretacji naszego rozumienia kultury epoki nowożytnej, historycznego znaczenia zachodzących wówczas przemian, a także dla prowadzonych w przyszłości na tym obszarze badań.

Istotnym celem naszego projektu jest stymulowanie rozwoju polskiej myśli humanistycznej poprzez czynną współpracę i wymianę doświadczeń członków powołanego do istnienia zespołu badawczego. Promowaniu innowacyjności w podejmowanych przez nich działaniach ma służyć z jednej strony międzynarodowy profil zespołu, z drugiej zaś – jego potencjał intelektualny, zróżnicowane doświadczenia badawcze i odmiennie sprofilowane zainteresowania jego członków. Inwestycją angażującą ich do wspólnego działania jest uruchomienie długoterminowego projektu prac dokumentacyjnych i edytorskich nad repertuarem muzycznym proveniencji jezuickiej w dawnej Rzeczypospolitej. Podjęcie prac nad tym zespołem źródłowym ma na celu nie tylko systematyczne opracowanie niebadanych dotąd fenomenów dziedzictwa artystycznego, ale również szerszej zakrojone studia nad sposobem funkcjonowania kultury, stanowiącej ongiś kluczowy a dziś prawie zapomniany element polskiej tożsamości narodowej. Celem podejmowanych prac jest więc także uzasadniona przez studia naukowe

rewaloryzacja tego zasobu dziedzictwa kulturowego, włączenie go w żywą tradycję kultury narodowej i wprowadzenie wyników badań do międzynarodowego obiegu naukowego.

Osiągnięte w czasie trwania projektu wyniki badań są upubliczniane w uruchomionej specjalnie w tym celu przy Instytucie Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego nowej serii wydawniczej *Fontes musicae in Polonia*. W ramach prezentowanego tu projektu seria ta obejmuje publikowane w latach 2016–2021 katalogi zespołów źródłowych i ikonografii muzycznej (seria A), monografie przedmiotowe i prace zbiorowe (seria B) oraz krytyczne edycje muzykaliów badanej proveniencji (seria C). Publikacje te ukazują się w formie drukowanej, a także w wolnym dostępie na stronie www.fontesmusicae.pl. Jak dotąd opublikowane zostały następujące tomy serii:

seria A

- A/III Marta Pielech, Iwona Januszkiewicz-Rębowska, *Musicalia Collegii Glacensis Societatis Jesu* (2019).
- A/IV Andrea Mariani, *Inventoria rerum musicalium domum Societatis Iesu in Polonia et Lituania tempore suppressionis* (2020).

seria B

- B/I *Sigismundus Lauxmin (1596–1670). Ars et praxis musica, Graduale pro exercitatione studentium, Antiphonale ad psalmos*, facs. ed. Jūratė Trilupaitienė (2016).
- B/II *Liber organistarum Collegii Crosensis Societatis Jesu*, facs. eds Laima Budzinauskienė, Rasa Murauskaitė (2017).
- B/III *Universalialia et particularia. Ars et praxis Societatis Jesu in Polonia*, eds Bogna Bohdanowicz, Tomasz Jeż (2018).
- B/IV *Simon Maychrowicz (1717–1783). Nauka zbawienna na missyi Societatis Jesu zwyczajna* (Lwów 1767), facs. ed. Oksana Shkurgan (2018).
- B/V *Georgius Elger (1585–1672). Geistliche Catholische Gesänge... (Braun-berg 1621)*, ed. facs. Māra Grudule, Justyna Prusinowska, Mateusz Solarz (2018).

seria C

- C/I *Martinus Kretzmer (1631–1696). Sacerdotes Dei benedicite Dominum, Memorare o piissima virgo, Aeterne rerum omnium effector Deus, Laudem te Dominum*, ed. Tomasz Jeż, Maciej Jochymczyk (2017).

- C/II *Georgius Braun (1658–1709). In nomine Jesu, O caelitem Dux*, ed. Tomasz Jeż (2017)
- C/III *Anonim (I poł. XVIII w.). Completorium a 9. Chori Collegii Sandomiariensis Societatis Jesu*, ed. Irena Bienkowska, introd. Magdalena Walter-Mazur, Irena Bienkowska (2017).
- C/IV *Nicolaus Franciscus Frölich († 1708). Viaticum mortuorum, O Maria Virgo pia, Salve Regina*, ed. Tomasz Jeż (2018).
- C/V *Hyacinthus Szczurowski (1716? – po 1774). Caeli cives occurrite, Domine non sum dignus; Litaniae in C*, ed. Maciej Jochymczyk (2018).
- C/VI *Motecta scripta in Collegio Braunsbergensis Societatis Jesu (S-Uu Utl. vok.mus.tr. 394–399)*, ed. Jacek Iwaszko (2018).
- C/VII *Joannes Faber (1600–1667). Litaniae de omnibus Sanctis pro diebus Rogationum a 10*, ed. Tomasz Jeż (2018).
- C/VIII *Hyacinthus Szczurowski (1716? – po 1774). Missa Emmanuelis*, ed. Maciej Jochymczyk (2018).
- C/IX *Nicolaus Dylecki (ca. 1630–1690). Vesperae, Liturgia, Concerti quatuor vocum*, ed. Irina Gierasimowa (2018).
- C/X *Gabriel Götzl (II poł. XVII w.). Missa Sancti Andreae*, ed. Maciej Jochymczyk (2019).
- C/XI *Johann Thamm (1719–1787) / Anton Weingang? (1751–1829). Opella de Passione Domini*, ed. Tomasz Jeż (2019).
- C/XII *Annibale Orgas (1585–1629). Sacrarum cantionum liber primus*, ed. Justyna Szombara (2019).
- C/XIII *Tomasz Szewerowski (1646/1647?–1699). Vesperae*, ed. Irina Gierasimowa (2019).
- C/XIV *Melchior Fabricius (1575–1653). Magnificat Primi Toni a 8*, ed. Jędrzej Mróz (2020).
- C/XV *Joannes Possival (1664–1729). Litaniae lauretanae sub titulo Consolatrix afflictorum*, ed. Václav Kapsa (2020).
- C/XVI *Joseph Bolehovský (1743–1811). Litaniae Lauretanae in g, Requiem in F*, ed. Marta Pielech (2020).
- C/XVII *Antonius Swoboda (1709 – po 1746). Dixit Dominus, Litaniae Lauretanae*, ed. Maciej Jochymczyk (2020).
- C/XVIII *Joseph Bolehovský (1743–1811). Litaniae Lauretanae in D, Regina caeli*, eds Marta Pielech, Iwona Januszkiewicz-Rębowska (2020).
- C/XIX *Amandus Ivanschiz (1727–1758). Litanía de Beata in C*, ed. Maciej Jochymczyk (2020).

Uniwersalny profil serii ma umożliwić w przyszłości rozszerzenie zakresu badań o inne zespoły proveniencyjne. Przyjęta formuła służy przede wszystkim wymaganiom współczesności: sprawnemu w skali globalnej obiegowi wyników badań naukowych i łatwemu udostępnieniu nut dla zainteresowanych muzyką staropolską. Planowane wyniki badań posłużą nie tylko muzykologom, ale także reprezentantom innych dyscyplin naukowych: od historii przez historię sztuki, literaturoznawstwo, teatrologię, po antropologię, kulturoznawstwo, liturgikę i teologię pastoralną. Spodziewanym wynikiem prac międzynarodowego zespołu badaczy jest przywrócenie naszemu dziedzictwu zapomnianej kultury muzycznej środowisk jezuickich i wiarygodna ocena jego historycznej wartości. Powszechne udostępnienie repertuaru i wydań wybranych z jego zasobów utworów ma także zaspokoić rosnące zainteresowanie tą tradycją wykonawców muzyki dawnej.

Mamy nadzieję, że prezentowany projekt przyczyni się w sposób skokowy do zwiększenia wiedzy historycznej na temat kultury muzycznej polskich jezuitów. Wdrożone do międzynarodowej sieci RISM (*Répertoire International des Sources Musicales*) katalogi źródeł muzycznych upowszechnią w zasięgu globalnym wiedzę na temat wykonywanego w naszych ośrodkach repertuaru. Edycje krytyczne wybranych utworów muzycznych pozwolą na wiarygodną merytoryczną ocenę ich jakości historycznej, cech warsztatowych i stylistycznych; umożliwią także studia nad poszczególnymi aspektami twórczości muzycznej. Z kolei publikacje udostępnione na stronie projektu pozwolą na szybką recepcję wyników badań w skali globalnej, umożliwią nawiązanie kolejnych kontaktów naukowych i podjęcie nowych kierunków badawczych.

Tradycje muzyczne środowiska jezuickiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów są obecnie zapomnianym i niedocenianym jak dotąd aspektem wspólnej kultury naszych krajów, która – jak się wydaje – miała w wiekach XVI, XVII i XVIII bardzo istotne znaczenie. Podejmowana dla jej zbadania międzynarodowa współpraca posłuży zdynamizowaniu dyskusji między różnymi badaczami reprezentującymi różne środowiska i pokolenia, przyczyni się też do transferu kwalifikacji warsztatowych i edytorskich. Przede wszystkim jednak wpłynie znacząco na stan badań nad kulturą dawną, umożliwi nowe interpretacje tradycji artystycznej i wytyczy nieznane dotychczas kierunki przyszłych studiów. Jesteśmy przekonani, że wyniki tych badań w pozytywny sposób wpłyną na współczesne poczucie naszej tożsamości i będą sprzyjać ponownemu odnajdywaniu miejsca w Europie dla krajów, które ongiś współtworzyły wielonarodową i wielokulturową Rzeczypospolitą.

SUMMARY

Tomasz Jeż. The Music Repertoire of the Society of Jesus in the Polish-Lithuanian Commonwealth is the research project coordinated by the University of Warsaw and financed by the Minister of Science and Higher Education as part of the National Programme for the Development of Humanities. The long-term project of documenting and editing music repertoires of Jesuit provenience from the territory of the Polish-Lithuanian Commonwealth is a form of investment for which all those scholars join their forces together. The aim of this source research is not only to produce a systematic description of hitherto poorly recognised phenomena related to our artistic heritage, but also – to engage in a wider-scale study of the functioning of what once was a key element of Polish national identity – namely, the Jesuit culture at large. The aim is, therefore, also to re-evaluate that part of cultural heritage, to restore it to the living tradition of national culture, and to make the results of our study available to the international academic world.

The results of the project work will be published in the new series *Fontes musicae in Polonia*, initiated specially for this purpose by the Institute of Musicology, University of Warsaw. The series, published for five consecutive years 2016–2021, will include: Catalogues of music collections preserved on the territory of Poland (series A); Monographs on selected subjects, collective works and sources for the history of music (series B); Critical editions of selected early music monuments from the territory of the old and present-day Polish state (series C). All books are published in paper version and are available at www.fontesmusicae.pl webpage, which will facilitate fast worldwide reception of research results, the establishments of new academic contacts and new research directions. We are convinced that the results of our research will positively influence our present-day sense of identity and will help us rediscover the place of our countries in Europe.

Key words: *Jesuit culture, artistic heritage, Polish, Catalogues, national culture.*